

Domníváme se, že by se ve školní praxi mělo v problematice nevazebných dativů vždy odlišit to, zda je dativ větným členem, nebo zda je pouze prostředkem navazování kontaktu, emocionálním zabarvením textu, nositelem pragmatických významů, nositelem stylových příznaků, prostředkem k vyjadřování komunikačních funkcí výpovědi apod. V případě těch dativů, které nemají větněčlenskou platnost, je nutno zdůraznit, že uvedené typy se primárně vyskytují především v mluvených projevech. Nabízí se možnost pracovat s nimi jednak při výkladu a interpretaci komunikačních funkcí výpovědi, ale také při posuzování jednotlivých vyjádření z pohledu stylového příznaku.

Vzhledem k přesnosti a jazykové správnosti doporučujeme řadit volné dativy, které mají větněčlenskou platnost, spíše k příslovečným určením, tedy k výrazům, jež představují sémantické rozvíjení. Někteří autoři se přiklánějí k tomu, že volný dativ je jev přechodný, který stojí na pomezí mezi objektem a příslovečným určením.⁶⁾ Podle stupně vyspělosti žáků a studentů se můžeme při výuce pokusit o bližší významovou charakteristiku těchto výrazů (význam zřetele, proživatele děje či stavu apod.).

Jsmes přesvědčeni, že takový postup by vedl k hlubšímu pochopení významových a formálních vztahů ve větě, že by ale také pomohl žákům upevnit si znalost slovesných vazeb (tvarově vynucených daným slovesem či slovesným adjektivem) a zároveň zprůhlednit větněčlenskou klasifikaci sledovaných výrazů.

Kultura mluveného projevu ve výuce zahraničních studentů češtiny

Jiří Hasil, FF UK v Praze

jiri.hasil@ff.cuni.cz

Klíčová slova: mluvený projev, kultura jazyka, kultura mluveného projevu, čeština jako jazyk rodný, čeština pro cizince, čeština jako jazyk cizí, řečový vzor, mluvní styl, nácvik mluveného projevu

Key words: spoken language, language cultivation, cultivation of spoken language, Czech as a mother tongue, Czech as a second language, speech model, style of spoken language, training speaking skills

Cultivation of Spoken Language in Teaching Czech to Foreign Students

The author is a teacher of the subject Cultivation of Spoken Language at the Institute of Czech Studies for Foreigners and of Communication of the Deaf at the Charles University. The subject is a part of the master's continuation programme of Czech Studies. Based on his own experience, the author compares the content and methods used in his subject with those of Jitka Málková who teaches similar subject at the Department of Czech Language and Literature of the Pedagogical Faculty of West Bohemian University in Plzeň. The author finds many similarities in both subjects and underlines their importance for foreign students of Czech Studies. Specific problems of the students' speaking skills are mentioned. The importance of dramatic reciting of the Czech poetry for children is emphasized as well as the importance of breath techniques and speaking practice in order to help students overcome their problems.

⁶ Čechová, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2012.

V pátém čísle 74. ročníku časopisu ČJL byl publikován článek Jitky Málkové *Mluvený projev učitele z pohledu budoucích češtinářů*. Plzeňská bohemistka v něm přesvědčivě poukazuje na důležitost náležitého zvládnutí kultury mluveného projevu pro úspěšné působení budoucích učitelů českého jazyka. Autorka se tímto tématem zabývá již delší dobu a věnovala mu i svou monografii *Mluvený projev učitele ve výukové komunikaci* (Málková, 2013) a má bohaté praktické zkušenosti z výuky budoucích češtinářů na katedře českého jazyka a literatury Fakulty pedagogické ZUČ. Obdobně inspirativní je i monografie Aleny Špačkové *Moderní rétorika na univerzitě* (Špačková, 2017), v níž autorka pedagogicky působící na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy podrobně prezentuje svoje praktické zkušenosti z výuky rétoriky pro jazykové profesionály: kněze, právníky, psychology, sociology, učitele, techniky atd. (ve skutečnosti jde o praktickou výuku kultury mluveného projevu).

Rozvoji kultury mluveného projevu všech mluvčích českého jazyka by měla být věnována zvláštní péče, a to nejen ve škole. Již v roce 2008 však Zdena Palková podotkla, že *standardní výchova mluvní kompetence je dlouhodobě zanedbávána, jak v rámci školní výuky, tak při přípravě profesí, které působí jako řečový vzor* (Palková, 2008, s. 19). A jinde konstatovala, že *mluvní kompetence člověka se rozvíjí jeho vlastní mluvní činností, ale také vlivem řeči, kterou slyší ve svém okolí. Z toho hlediska je významný vliv tzv. řečových vzorů. Bývá to postupně řeč rodičů, učitelů ve škole, reprezentantů veřejných sdělovacích prostředků, osobností kultury i politiky, lidí, které přijímáme jako autoritu*. (Palková, 2005, s. 38). Význam mluvních vzorů (resp. řečových vzorů) při budování mluvní kompetence jednotlivců podtrhuje i Pavlína Kuldanová, která uvádí, že *tři hlavní zdroje mluvních vzorů, které nás ovlivňují již od dětství, jsou rodina, škola a média* (Kuldanová, 2001, s. 157). A dále konstatuje, že *kultivovaný mluvený projev nelze pochopitelně zužovat pouze na zvládnutí spisovné gramatiky a ortoepie, náležité kvality musí mít i obsah promluvy a její kompoziční výstavba. Mají-li být obsah a forma kultivovaného projevu v souladu, nelze některou z jeho složek zanedbat – to se však „formální“ stránce češtiny obecně děje* (Kuldanová, 2001, s. 161).

Je však nutno konstatovat, že v dnešní době, ve 20. letech 21. století, jako mluvní (řečové) vzory (pozitivní i negativní) především mladší a mladé generaci slouží mluvené i psané projevy fungující na různých sociálních sítích a elektronických platformách. Jsou to projevy jak profesionálních uživatelů těchto sítí, např. jutuberů, autorů podcastů apod., tak i jejich konzumentů. Tím více ale stoupá nutnost věnovat ve škole zvýšenou pozornost kultuře mluvených projevů všech uživatelů češtiny.

Přestože někteří didaktikové českého jazyka (M. Čechová, VL. Styblík i jiní) upozorňují na důležitost rozvoje mluveného projevu žáků a studentů již od 80. let 20. století (např. Čechová, Styblík, 1989; srov. též Čechová, 1978; Čechová, 1985; Čechová, 1998; Rysová, Čechová, 2011), dnešní česká společnost prostřednictvím školy požaduje rozvoj komunikační kompetence uživatelů jazyka (žáků a studentů) především v podobě čtenářské a mediální gramotnosti (kompetence). V souladu s tím pak rámcové vzdělávací programy rozvoj kultivace mluveného projevu upořádají, respektive

ho do značné míry ignorují. Tím více ale práce Jitky Málkové, Aleny Špačkové, ale kupříkladu i Jiřího Krause (Kraus, 2008; Kraus, 2010; Kraus, 2011) nabývají na důležitosti a aktuálnosti.

Podle Jiřího Krause se *vedle kultury jazyka (ve smyslu soustavy jazykových prostředků) vyčleňuje kultura vyjadřování (řečová kultura) v oblasti mluvené i písemné. Tím se zároveň přesněji vymezuje rozdíl mezi jazykovou správností (tj. respektováním platné kodifikace) a jazykovou kulturou (řečovou kultivovaností), která spočívá v přiměřeném (patřičném) užití jazykových prostředků vzhledem k určitému účelu (funkci) sdělování* (Kraus, 2017). Dále zde konstatuje: *na kultuře vyjadřování se podílejí prakticky všichni uživatelé jazyka, zejména ovšem ti, kteří svými veřejnými a oficiálními projevy nejvíce ovlivňují soudobý komunikační úzus a postoje veřejnosti vůči němu (spisovatelé, pracovníci médií, vydavatelé, překladatelé, učitelé, politici aj.)* (tamtéž).

Bezprostředním inspiračním podnětem k napsání tohoto příspěvku, jež je zaměřen na výuku kultury mluveného projevu v Ústavu bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících FF UK v Praze, se stal článek Jitky Málkové v ČJL. Tato výuka je realizována v navazujícím magisterském studiu *Bohemistiky pro cizince* v povinném oborovém semináři v letním semestru.¹ Studium navazujícího magisterského programu Bohemistika pro cizince předpokládá vstupní znalost češtiny jako cizího jazyka na úrovni minimálně B2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (dále SERR)², všeobecný rozhled, zvědavost, věcné znalosti v oblasti české kultury, historie a literatury, jazykovou kreativitu. Především je třeba konstatovat, že studenti tohoto oboru jsou nerodilí mluvčí češtiny, kteří po absoloratoriu budou jazykovými profesionály a najdou uplatnění v Česku i ve svých domovských zemích nejen jako učitelé češtiny pro cizince, ale i jako kulturní pracovníci např. v Českých centrech i dalších kulturních institucích, v médiích, v diplomatické službě, v cestovních kancelářích, ve vědeckých institucích, v podnikové praxi i jinde. Požadavky na jejich mluvený projev jsou proto obdobné požadavkům na mluvený projev jazykových profesionálů rodilých mluvčích češtiny.

V posledních letech v semináři převažují studenti jednak s rodným jazykem východoslovanským (z Ukrajiny, Ruska a dalších zemí bývalého Sovětského svazu) a další

¹ [online] Dostupné z <<https://sites.ff.cuni.cz/ubs/wp-content/uploads/sites/92/2020/09/studijn%C3%AD-pl%C3%A1n-NMG.pdf>>

² Připomeňme v této souvislosti požadavky SERR na mluvený projev cizinců učících se česky:

Úroveň B2, globální charakteristika – dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce.

Úroveň B2, ústní interakce – dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že mohou vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími. Dokáže se aktivně zapojit do diskuse o známých tématech, vysvětlovat a obhajovat své názory.

Úroveň B2, samostatný ústní projev – dokáže se srozumitelně a podrobně vyjadřovat k široké škále témat, která se vztahují k oblasti svého zájmu. Umí vysvětlit své stanovisko k aktuálním otázkám a uvést výhody a nevýhody různých řešení.

Úroveň C1, globální charakteristika – Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely.

Úroveň C1, ústní interakce – umím se vyjadřovat plynule a pohotově bez příliš zjevného hledání výrazů. Umím používat jazyk pružně a efektivně pro společenské a pracovní účely. Umím přesně formulovat své myšlenky a názory a vhodně navazovat na příspěvky ostatních mluvčích.

Úroveň C1, samostatný ústní projev – umím jasně a podrobně popsat složité témata, rozšiřovat je o témata vedlejší, rozvíjet konkrétní body a zakončit svou řeč vhodným závěrem.

Slované (Poláci, Bulhaři, Srbové), jednak studenti asijské (Korejci, Japonci, Číňané, Vietnamci) a další (z Dánska, Německa, Itálie). Tato skutečnost významnou měrou ovlivňuje konkrétní práci v semináři, neboť každý student musí překonávat specifické problémy při zvládání mluveného projevu v češtině; problémy jsou dány jak studentovým temperamentem (jeho „výřečností“, sklonem k trémě při veřejném vystoupení, motivací, jazykovou kompetencí v češtině), tak (a to především) i jeho rodným jazykem.

I v případě zahraničních bohemistů plně platí fakt, že výuka kultury mluveného projevu v žádném případě není totožná s výukou české fonetiky a fonologie.³ Jinými slovy nejde primárně o nácvik náležité výslovnosti českých hlásek.

Seminář kultura mluveného projevu je zaměřen na charakteristiku kultury a na stanovení místa jazykové kultury v jejím rámci; východiskem je učení Pražského lingvistického kroužku o teorii jazykové kultury a teorii spisovného jazyka. Studenti jsou seznamováni se zásadami techniky mluveného projevu, s přípravou projevů a jejich strukturováním a prezentací. Cílem kursu je přispět k dosažení větší srozumitelnosti a kultivovanosti projevu jak po zvukové stránce, tak z hlediska veřejného vystupování jako celku včetně neverbální komunikace a respektování příslušné komunikační situace.

Seminář je tvořen dvěma částmi. První teoretická část má podobu přednášky vyučujícího o následujících tématech: 1. vývoj pojetí jazykové kultury v české lingvistické tradici, 2. teorie jazykové kultury a spisovného jazyka, 3. jazyk mluvený a psaný, 4. řečový vzor pozitivní i negativní, 5. mluvní styly, zvukové vlastnosti souvislé řeči, 6. nonverbální komunikace, 7. verbální komunikace, 8. výstavba mluvených projevů a jejich příprava, 9. odborný styl teutonský a angloamerický, 10. mluvené projevy – připravené vs. nepřipravené, projevy čtené.

Druhá část semináře má podobu ryze praktickou. Její náplní je řada aktivit, které směřují ke kultivování mluveného projevu jednotlivých účastníků semináře, např. čtení předem vybraného a připraveného krátkého textu, recitace (čtení českých dětských veršů, tvorba a vyprávění příběhu s danými pěti slovy, variace přednesu veršů (vesele, smutně, pateticky, znuděně, fádne, komicky...), tvorba a přednes vyprávění na zadané téma, jakož i dechová cvičení a analýza vybraných řečových vzorů a přednes referátů na simulované „vědecké konferenci“.

Studenti před každým seminářem v předstihu dostávají pracovní listy s texty, s nimiž se pak v semináři pracuje. Najdou tam i odkazy na vysílání iROZHLASU (Český rozhlas) a na audiovizuální nahrávky na Youtube či v ivysílání České televize s řečovými vzory⁴, které jsou následně v hodině vyhodnocovány. Hodnocení se provádí kolektivně podle subjektivního dojmu jednotlivců i podle objektivních kritérií, k nimž patří zvukové provedení (síla hlasu, barva hlasu, intonace, tempo řeči, vhodné frázo-

³ Předmět fonetika a fonologie češtiny pro cizince, ale i předmět korektivní výslovnost češtiny jsou součástí studijního plánu bakalářského studia programu Bohemistika pro cizince.

⁴ Ve školním roce 2023–2024 si studenti měli vyslechnout i tzv. řečové vzory, kterými byli: a) umělci: Luděk Munzar, Jana Hlaváčová, Miroslav Horníček, Jan Kraus, Pavel Liška, Zdeněk Mahler, Václav Holzknecht; b) politici: Karel Schwarzenberg, Andrej Babiš; c) moderátoři: Tereza Stýblová, Denisa Žiškova, Zita Senková, Jan Rosák, Mirek Vaňura, Jiří Holoubek, Šárka Volemanová, Jitka Novotná a d) vysokoškolské učitelé: Jan Royt, Ilona Švihlíková, Jan Kuklík st., Štěpán Křeček, Michal Stehlík, Cyril Höschl.

vání, kladení logických i fyziologických pauz, plynulost řeči), výrazová vhodnost po stránce významové (vhodný výběr slov) k předmětu řeči, vhodné využívání mnoha diferencovaných prostředků jazyka, nejen omezené vyjadřování v podobě novodobých kliše, nesmyslných anglicismů (ne všechny jsou obohacující), hodnotí se přiměřenost jazykových prostředků ke komunikační situaci (oficiální, polooficiální, odborná ad.) a vhodnost a přiměřenost neverbálních prostředků i kontakt s posluchačem.

Při výuce se osvědčilo čtení i recitace především dětské poezie, studenti čtou verše Františka Hrubína (Špalíček pohádek)⁵, Josefa Brucknera (Obrazárna)⁶ i Ondřeje Hníka (Malý pražský chodec)⁷. Hlasité, výrazné čtení veršů i jejich recitace z paměti studentům (nejen zahraničním) napomáhá k odstranění trémy z vystoupení před publikem, ale především rytmus veršů a rým jim pomáhá s náležitým ovládnutím tzv. suprasegmentální stránky řeči, tj. přízvuk, tón, intonaci (melodii), frázování atd. Student se soustředí na formální stránku řeči, protože obsah své řeči dobře zná zásluhou pamětního učení veršů. A takto získanou dovednost potom dokáže uplatnit nejen při hlasitém čtení prozaického (kupříkladu odborného) textu, ale především při prezentaci svých vlastních myšlenek.

Mluvní cvičení vedou studenty k tomu, aby byli schopni plynule a smysluplně ho-vořit na zadané téma v přibližně pětiminutovém projevu⁸ nebo v tří až pětiminutovém

⁵

Sníh

Sněží snížek, sněží
kolem starých věží,
běž, Jiříčku, běž,
přines mi tu věž!

Věž je těžká, táto,
na nohou má bláto
a na hlavě sníh,
sotva bych ji zdvih.

Na bruslích

Holky lezou za kamna,
že je zima náramná,
ale správný chlapec
nepoleze za pec.

Já jsem chlapec z Nuslí,
kde to všechno bruslí,
Než bude čas k obědu,
stokrát kolo objedu.

⁶ **Malíř**

Maluje malíř malíře
na krásném bílém papíře,
a na tom bílém papíře
maluje malíř malíře
na krásném bílém papíře,
a na tom bílém papíře
maluje malíř malíře
na krásném bílém papíře...

A je to vlastně k nevíře,
napadne kluka ba i holčičku,
vždyť' my teď' o malování
můžem zpívat bez přestání
nekonečnou písničku.

První malíř

Je tomu asi 20 000 let,
veliký širošířý svět
byl tady dosud bez malíře.
Až jeden lovec přišel do jeskyně
a rukou namočenou v hlíně
namaloval tu na zeď zvíře.
Jen díky tomu okamžiku, pánové,
můžem dnes vidět souboj býků
z doby tak strašně ledové.

⁷ **Golem a básníci**

Golem šel kolem
a všechno kácel,
vždyť' to byl Golem,
a ne Skácel.
Básníci totiž,
a v tom je potíž,
na rozdíl od Golemů
v starých městech,
jsou příliš jemní
ve svých gestech...

Tichý pozorovatel

Po Karlově mostě proudí davy,
bohatí, černí i holohlaví.
Ten hledí na Hrad a ten zas na most,
racci tu litají jedna radost.
Parníky na řece hrají, svítí, troubí,
vodník to všechno pozoruje z hloubi.

Dva Mikuláši

Nejsem žádný baron Prášil,
a tak mi to věřte:
V Praze jsou dva Mikuláši,
klidně si je změňte.
Jeden tady, druhý tam,
oba navíc svatí,
jeden kostel, druhý chrám,
za oba se platí.

Vltava

Na Vltavě každá vlnka
na nějaký nástroj brnká.
A že je to nástroj strunný,
udělá to pěkné vlny...

Praha

Víte vy vůbec, moje drahá,
jak vlastně vzniklo slovo Praha?
Praha je něco jako práh.
těž se to vyčte z hvězdných drah...

⁸ Tuto metodu uplatňuje při výuce i Jitka Málková – viz Málková, 2023–2024, s. 232.

projevu, v němž musejí užít pět zdánlivě spolu nijak nesouvisejících slov.⁹ V obou případech nejprve dostanou zadání před seminářem v pracovním listu a následně jiné zadání obdrží přímo ve výuce a na přípravu mají jednu minutu. Vedlejším produktem těchto cvičení je posílení studentova sebevědomí a pohotovosti.¹⁰

Studenti rádi a ochotně provádějí dechová cvičení. Cvičení jsou vedena podle manuálu Hlasového centra Praha, jehož autorkou je hlasová terapeutka Alexandra Vebrová.¹¹ Studenti se učí bráničnímu dýchání, tzv. přidechování, tichému nádechu a dlouhému pomalému výdechu i výdechu prudkému a přerušovanému, a to i pomocí slámky a lahve naplněné do poloviny vodou. Nacvičují též měkké nasazení hlasu a jeho sílu.

Cílem všech aktivit v semináři je vlastní studentovo vystoupení s patnáctiminutovým referátem. Předposlední seminář (často trvá více než klasických 90 minut) má podobu simulované „vědecké“ konference, na níž studenti vystupují s referáty na jimi zvolené téma (velmi často inspirované tématem studentovy diplomové práce), účastní se diskuse i závěrečného vyhodnocení. Jsou vedeni i k náležité reakci na pokyny řídícího diskuse, který je upozorňuje na zbývající čas apod.

Je až překvapivé, jak se náplň semináře pro zahraniční bohemisty v Praze shoduje s náplní semináře pro české učitele českého jazyka v Plzni. Připomeňme, jak svůj seminář popsala Jitka Málková: *Základem práce v semináři jsou nejen praktické aktivity cvičného charakteru (dechová, hlasová a artikulační cvičení), ale zejména činnosti zaměřené na prezentaci vlastního mluveného projevu před publikem. (...) Doplnkovou formou je také argumentační diskuse ve dvojicích na zvolené téma. Součástí práce jsou i nepřipravené mluvené minivystupy studentů, které procvičují vyjadřovací pohotovost a schopnost fabulovat a improvizovat. (...) Další praktickou seminární činnost představuje výrazné čtení. Je orientované na práci s hlasem. (...) Ve dvou posledních seminářích prezentují studenti závěrečné projevy. Jsou to přibližně patnáctiminutové simulace výukové komunikace* (Málková, 2023–2024, s. 232).

Semináře pro cizince se ale účastní velmi heterogenní publikum a s touto skutečností musí vyučující umět pracovat. Jsou to studenti s různou úrovní komunikační kompetence a s různou úrovní mluveného projevu a s českou a středoevropskou (křesťansko-židovsko-antickou) kulturou jsou obeznámeni v různé míře. V neposlední řadě jsou v různé míře motivováni ke studiu. Především to ale jsou studenti s různým mateřským jazykem.

Každý cizinec má v závislosti na svém rodném jazyce v češtině svůj akcent. Cílem není studenta tohoto akcentu úplně zbavit (zbavili bychom ho tím i části jeho osobnosti a integrity), ale upravit jeho úroveň na míru přijatelnou pro českého

⁹ Zadání mohou být velmi různorodá, například to jsou pětice těchto slov: 1. letadlo, oráč, kartáč, masochista, plnokrevník; 2. revizionismus, prababička, nádobí, řechy, podzim; 3. pramen, plamen, osobnost, gastritida, pravdomluvnost; 4. vodník, pětník, hříšník, kurník, nočník.

¹⁰ Inspiračním zdrojem pro tuto aktivitu se stala moje dávná vzpomínka na hodiny českého jazyka a literatury, při nichž v 70. letech minulého století na pražském gymnáziu Voděradská vynikající středoškolská profesorka Libuše Honomichlová zadávala studentům podobná cvičení. A vím, že obdobné činnosti v 90. letech při výuce na gymnáziu Pod Vyšehradem a později i při výuce zahraničních bohemistů v tehdejší Ústavu bohemistických studií na FF UK uplatňovala Marie Čechová, která prosadila jejich užití i ve finálových kolech Olympiády v českém jazyku.

¹¹ Manuál bohužel není veřejně přístupný.

posluchače.¹² Akcent je třeba ve shodě s Pavlem Machačem vnímat jako *svéráznou příchuť*, podobně jako ji promluvě vtiskne *případná řečová vada, nápadné nářeční zabarvení nebo třeba stylizace mluvy* (Machač, 2008, s. 37).

Jiné nedostatky je nutno odstraňovat u studentů slovanských (resp. ruskojazyčných), jiné anglicky mluvících, jiné německy, francouzsky, italsky, řecky, arabsky i finsky mluvících a zcela jiné u studentů východoasijských.

Studenti, jejichž mateřština je blízké příbuzná češtině mají největší problémy nejen s výslovností souhlásek b, v, m, s, z..., které v některých slovanských jazycích mají měkké a tvrdé varianty), ale v mluveném projevu mají sklon k patetickému vyjadřování a k přehnané melodičnosti. Z prostorových důvodů však není možné rozepisovat se o všech komplikacích studentů s různou mateřštinou.

Zmíňme se ale kupříkladu o klíčovém problému studentů východoasijských. Jazyky východní Asie (japonština, čínština, korejština, vietnamština aj.) disponují v převažující míře slovy, která jsou tvořena vždy dvěma otevřenými slabikami. Zavřené slabiky v češtině si proto tyto studenti podvědomě „otevírají“ vkládáním samohlásek, převážně to je U (navíc L a R vnímají jako poziční variantu jedné souhlásky), např. slovo *mluvnice* vysloví jako [muruvnice] a slovo *gramatika* jako [gulamatika], což brání náležitému porozumění. Jazykový substrát studentů pak vede k tomu, že česká trojslabičná a více-slabičná slova i větší syntaktické celky „rozsekávají“ (vyslovují je po dvou slabikách bez ohledu na hranice slov), např. větu *Na základě Havlíkova pravidla se sudé jery vokalizují*. Vysloví přibližně takto [Nazá-kladě-Havu-líko-vapra-vidla-sesu-déje-ryvo-kali-zují.]. Tyto nedostatky mohou být odstraněny pomocí recitace veršů a pečlivého vyslovování logických taktů: [Nazákladě Havlíkova pravidla / se sudé jery vokalizují.].

Zakončeme s pedagogickým optimismem a vyjádříme přesvědčení, že vyjadřovat se kultivovaně se může naučit každý mluvčí – rodilý i nerodilý. Kultivovaného projevu lze docílit dobrou znalostí základních komunikačních situací a jim odpovídajících prostředků. Je třeba znát, jak fungují žánry (například to, jak vystavět řečnický projev, ale také jak komunikovat v obchodě, při jednání atd.), jaké je rozvrstvení jazyka, co patří k prostředkům spisovným a nespisovným, které varianty lze použít v jednotlivých situacích (je potřeba být s těmito variantami jazyka obeznámen). V neposlední řadě je důležitým krokem zkušenost, kterou člověk přirozeně získává, ale i ta, jež vyplývá z možnosti nácviu určitých komunikačních situací; je potřeba učit se odhadnout míru prvků standardizovaných a osobitých.

A na úplný závěr parafrázujeme slova bývalého dlouholetého ředitele Pražské konzervatoře, klavíristy Václava Holzknechta: Člověk je buď pódiový typ (pódium, publikum ho povzbuzuje, nabíjí energií a inspiruje k maximálním výkonům), nebo nepódiový typ (pódium, publikum ho svazuje, způsobuje mu silnou paralyzující trému), ale noty se mohou naučit všichni.

Tento text vznikl s podporou programu COOPERATIO, vědní oblast lingvistika.

¹² Cizinecký akcent může být do jisté míry vnímán českými mluvčími i pozitivně, viz např. akcent novinářů Jefima Fištejna, Erika Besta, politologa Jacquesa Rupnika či psychologů Džamily Stehlikové a zpěvačky čínské opery a lektorky Feng-yün Song aj.

Literatura

BRUCKNER, J. *Obrazárna*. Praha: Albatros, 1982.

ČECHOVÁ, M. *Vyučování slohu*. Praha: SPN, 1985.

ČECHOVÁ, M. *Komunikační a slohová výchova*. Praha: ISV, 1998.

ČECHOVÁ, M. *Teorie a praxe vyučování českému jazyku na gymnáziu: [určeno pro posluchače fakulty filozofické]*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 2. vydání z r. 1982.

ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998.

HNÍK, O. *Malý pražský chodec*. Praha: Albatros, 2013, ilustroval Jiří Votruba.

HRUBÍŇ, F. *Špalíček veršů a pohádek*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

KRAUS, J. *Člověk mluvící*. Voznice: Leda, 2011.

KRAUS, J. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008.

KRAUS, J. Jazyková kultura. In Karlík, P.; Nekula, M.; Pleskalová, J. (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017. [online] Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ_KULTURA>.

KRAUS, J. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2010.

KULDANOVÁ, P. Krize mluvních vzorů v Čechách. *Čeština doma a ve světě*, 9, 2001, s. 156–161.

MACHAČ, P. „Jagonotoasněbure“... (aneb Příspěvek k přijatelnosti některých veřejných mluvčích), *Čeština doma a ve světě*, 16, 2008, s. 36–49.

MÁLKOVÁ, J. *Mluvený projev učitele ve výukové komunikaci*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2013.

MÁLKOVÁ, J. Mluvený projev učitele z pohledu budoucích češtinářů. *ČJL*, 74, 2023–2024, s. 231–238.

PÁLKOVÁ, Z. Zvuková podoba veřejných mluvených projevů z hlediska jazykové kultury. *Čeština doma a ve světě*, 13, 2005, č. 1–2, s. 37–38.

PÁLKOVÁ, Z. Zvuková podoba veřejných mluvených projevů z hlediska jazykové kultury. (Předneseno na semináři Čeština v současnosti, pořádaném na půdě AV ČR 4. října 2004). *Čeština doma a ve světě*, 16, 2008, č. 1–2, s. 19–21.

RYSOVÁ, K.; ČECHOVÁ, M. *Čtení a kultura vyjadřování*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011.

Společný evropský referenční rámec. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

ŠPAČKOVÁ, A. *Moderní rétorika na Palackého univerzitě. Příspěvek k metodice výuky*. Praha: Karolinum, 2017.

Elektronické zdroje

Bakalářské studium oboru Bohemistika pro cizince na FF UK

[online] Dostupné z <<https://ubn.ff.cuni.cz/studium/bakalarske-studium/bakalarske-studium-bohemistika-pro-cizince/studijni-plan/>>.

Navazující magisterské studium oboru Bohemistika pro cizince na FF UK

[online] Dostupné z <<https://sites.ff.cuni.cz/ubs/wp-content/uploads/sites/92/2020/09/studijn%C3%AD-pl%C3%A1n-NMG.pdf>>.